

V zadním traktu Armádního muzea Žižkov je k vidění nová výstava: "Karpatské iluze, mýty a realita"

7.10.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Veřejnosti velice lehce přístupný výstavní prostor za Armádním muzeem Žižkov, kam se lze dostat pár kroky z hodně frekventované cyklostezky A25 (bývalá železniční trať Praha, hlavní nádraží-Rokytky, výhybna) byl osazen novou výstavou.

Návštěvníci se mohou seznámit s odborným historickým pohledem na Slovenské národní povstání a Karpatsko-dukelskou operaci. Možná si tak osvěží znalosti ze školních lavic, případně si upřesní některé skutečnosti, které jim nebyly přesně známy. Výstava "Karpatské iluze, mýty a realita - podzim 1944" je přístupná denně od 7 do 18hodin za zeleným plotem Armádního muzea Žižkov.

Slovenské národní povstání i Karpatsko-dukelská operace byly od samého počátku tvrdou zkouškou morálky a vojáci v nich ukázali svou vůli, odvahu a odhodlání. To ukazuje **nově nainstalovaná výstava Karpatské iluze, mýty a realita - podzim 1944** v zadním traktu areálu Armádního muzea Žižkov. Připravili ji historikové Vojenského historického ústavu Praha Mgr. Tomáš Jakl, PaedDr. Jindřich Marek a PhDr. Jiří Plachý, Ph.D.

Druhá polovina roku 1944 probíhala po spojenecké invazi v Normandii a mohutné operaci Bagration již zcela ve znamení neodvratitelné porážky nacistického Německa a jeho spojenců. Východní fronta se nezadržitelně blížila k hranicím Slovenska. Před slovenskými politiky se otvíraly dvě možnosti. Setrvat po boku s hitlerovským Německem nebo přejít na stranu Spojenců a aktivně se podílet na obnově československé státnosti.

Přípravy na povstání probíhaly již od počátku roku 1944. Nepodařilo se je však zkoordinovat s akcemi sovětského velení. Slovenský odboj vyslal dokonce na počátku srpna 1944 letecky dvě mise na sovětskou stranu, která však následující týdny zcela promarnila. Plány organizátorů povstání se značně zkomplikovaly poté, co německé jednotky nečekaně začaly obsazovat slovenské území kvůli akcím sovětských partyzánů, kteří se zcela vymkli kontrole, čímž zcela zkržili plány organizátorů povstání. Východoslovenské divize, jež měly obsadit karpatské průsmyky a umožnit průchod Rudé armádě a 1. čs. armádnímu sboru v SSSR, byly odzbrojeny. Povstalecké území tak zůstalo odříznuto. Vojáci 1. čs. armády na Slovensku bojovali dva měsíce statečně a houževnatě proti německým okupantům, ale tlaku nepřítele, který měl značnou převahu v těžkých zbraních, nakonec neodolali. Porážku neodvrátily ani sovětské a americké letecké dodávky zbraní a materiálu, ani nasazení 1. československého samostatného stíhacího leteckého pluku v SSSR a 2. čs. paradesantní brigády v SSSR na povstaleckém území.

Klíčovou podmínkou pro vítězné zakončení Slovenského národního povstání byl rychlý přechod Rudé armády přes Karpaty. Plán útoku 1. ukrajinského frontu přepokládal, že 38. armáda dobude Prešov čtvrtý den po zahájení operace. Přes obětavost a hrdinství sovětských a československých vojáků v Dukelském průsmyku pozemní koridor k 1. československé armádě na Slovensku nikdy nevznikl. Další boje nabyly vleklého charakteru a měly nečekaně těžký průběh.

Sovětským velením zpravodajsky, strategicky i takticky naprosto zpackaná operace si vyžádala životy tisíců životů sovětských vojáků a více než jeden a půl tisíce životů československých vojáků. Po

porážce Slovenského národního povstání přešla 38. armáda 1. ukrajinského frontu 28. října do obrany. Němci se 25 listopadu stáhli na obrannou linii na řece Ondavě a další boje zde pokračovaly až v lednu 1945.

Na sklonku října obsadili vojáci sovětského 4. ukrajinského frontu Podkarpatskou Rus. Šlo však o osvobození nebo o obsazení tohoto území, táží se oprávněně autoři výstavy. Prvořadým cílem politiky Edvarda Beneše se po 15. březnu 1939 stala obnova nezávislého Československa v předmnichovských hranicích. Podkarpatská Rus tak byla již od počátků našeho zahraničního odboje považována za integrální součást republiky. Intenzivní činnost čs. vládní delegace směřující k poválečné obnově země však narážela na svévoli sovětských velitelů. Za asistence důstojníků Rudé armády provedeny čistky v řadách členů národních výborů, v nichž rozhodující slovo získaly prosovětské živly. Bylo znemožněno provést měnovou reformu a zavést do oběhu československou korunu, zcela v rozporu s čs. právním řádem probíhaly násilné odvody místních obyvatel (tedy československých občanů) do Rudé armády. Za přímé podpory Moskvy se rozvíjelo separatistické hnutí požadující připojení Podkarpatské Rusi k SSSR.

Na konci prosince 1944 Sověti definitivně odhodili masku nezúčastněné třetí strany a přispěchali svým místním loutkám na pomoc. Na příkaz velení IV. ukrajinského frontu byly zrušeny některé útvary československé armády jako „ilegální“ (!). Po incidentu v Chustu, kdy byly obsazeny a vydrancovány úřadovny a čs. vojenských velitelství, sovětsští představitelé „doporučili“ čs. vládní delegaci, aby okamžitě odjela na Slovensko, vzhledem k tomu, že svojí přítomností místní obyvatelstvo „provokuje“.

Mimořádně ponižující způsob, kterým si Sovětský svaz přisvojil téměř desetinu československého území, šokoval prezidenta Beneše i další londýnské politiky. Navíc se nezdálo jako nepravděpodobné, že by takový scénář nemohl být uplatněn i na Slovensku. Již v únoru 1945 byl ostatně obsazen východoslovenský Čop a jeho okolí. Zároveň byly podporovány separatistické tendence mezi Rusíny žijícími na slovenském území. Za této situace nezbývalo nic jiného než se s anexí Podkarpatské Rusi smířit.

Kolem Slovenského národního povstání, Karpatsko-dukelské operace a vývoje na Podkarpatské Rusi vznikly po roce 1945 četné zideologizované mýty, které měly tehdejší československou veřejnost přesvědčit o tom, že vše se událo v podstatě správně a že za všemi problematickými „úspěchy“ stáli komunisté a za zjevné neúspěchy mohl demokratický (dobovou rétorikou buržoazní) odboj. Historická realita je však vždy jen jedna...

<https://www.vhu.cz/za-armadnim-muzeem-zizkov-je-k-videni-nova-vystava-karpatske-iluze-myty-a-realita>